

John Azumah og Cheikh Anta Babou (red.).
Territoriality and Hospitality. Christian and Muslim Perspectives.
A Festschrift for Lamin Sanneh.
Langham Global Library, 2024, 347 s.

Anmeldt av Tomas Sundnes Drønen

«Det finnes mange betydningsfulle mennesker i verden. Det finnes færre betydningsfulle akademikere. Og det finnes enda færre betydningsfulle akademikere som også er betydningsfulle mennesker.» Slik starter Gregory Sterling forordet til Lamin Sannehs festskrift, og han setter dermed tonen for en publikasjon som er en hyllest til en høyt verdsatt kollega, og samtidig et forsøk på å videreføre tematikker som Sanneh var opptatt av.

Lamin Sannehs biografi, fortellingen om kongesønnen som ble født i en avside-sliggende del av Gambia i Vest-Afrika, muslimen som senere ble kristen, analfabeten som ble professor ved både Yale og Harvard, går som en rød tråd gjennom denne publikasjonen. Redaktørene John Azumah og Cheik Anta Babou har samlet et bredt knippe bidragsytere som gjennom 20 kapitler kommenterer og videreutvikler elementer i Sannehs forskning. Sanneh vil for ettertiden bli stående som en av de mest toneangivende forskere innen et fagfelt han selv var med på å etablere, World Christianity, og han vil spesielt bli husket for sitt bidrag til å etablere fortellingen om kristendommens fremvekst i Afrika sør for Sahara. Med bøkene «Translating the Message» (1989) og «Whose religion is Christianity?» (2003) utdypet Sanneh sin tese om det afrikanske kontinents evne til å ta imot impulser utenifra, samtidig som impulsene slo rot og fikk sin egen form og farge.

Et gjennomgående tema i festskriftet er forholdet mellom kristendom og islam i Afrika, et tema som Sanneh selv behandlet utførlig i flere av sine bøker. Som tidligere muslim hadde Sanneh inngående kjennskap til muslimske praksiser og gjennom sine videre studier fordypet han seg innen både islam og kristendom, og ble høyt respektert i både muslimske og kristne akademiske kretser. Hans bok «Beyond Jihad» (2016) om pasifistisk afrikansk islam ble skrevet som et forsvar for en hel verdensreligion i etterdønningene som preget USA etter terrorhandlingene 11. september 2001.

Redaktørenes utgangspunkt for å publisere et andre festskrift til ære for Sanneh (det første ble publisert i 2010) var konferansen «Territoriality and Hospitality: Christians and Muslims Sharing Common Faith» som ble avholdt som en innvielse av *The Sanneh Institute* i Accra, Ghana, i 2020. Her kobles begrepet *hospitality* til grunntonen i Sannehs fremtoning og til essensens i hans publikasjoner om forholdet

mellom kristendom og islam i Afrika. *Territoriality* henspeiler derimot på de konkrete utfordringene som har fulgt, og som følger, de to verdensreligionenes konkurransepregede tilstedeværelse på kontinentet.

Boken som helhet er som festskrift flest, både ujevn i kvalitet og sprikende med hensyn til tematikker som blir behandlet, men den kjennetegnes også av flere svært gode bidrag. Den starter med de aller mest interessante bidragene ført i penn av to personer som kjente Sanneh svært godt. Først et kapittel av Sannehs sønn, Kelefa, en merittet journalist og skribent, som gir oss et sjeldent innblikk i Sannehs livsvalg, drivkraft og væremåte. Deretter følger Joel Carpenter, mangeårig venn og kollega, opp med det vi kan kalle et testamente over Sannehs virke under overskriften *Historian of Hope*. Carpenter presenterer de lange linjene i Sannehs forfatterskap gjennom en levende og pedagogisk fremstilling av de møter og utfordringer som formet Lamin Sanneh som akademiker, skribent og dypt engasjert troende. Sannehs nære samarbeid med Andrew Walls, fremveksten av World Christianity som en ny måte å beskrive kristendommens utbredelse på, og opprettelsen av Yale-Edinburgh nettverket, blir behørig beskrevet av Carpenters levende penn. Kapittelet er en utmerket og komprimert presentasjon av Sannehs tanker og forfatterskap som med fordel kan leses av alle de som ønsker en snarvei inn til Lamin Sannehs akademiske verdensanskuelser.

Bokens andre del inneholder konferansens keynote bidrag og starter med et litt spesielt bidrag kreditert den ene av redaktørene, John Azumah, sammen med Lamin Sanneh selv. Utgangspunktet for dette kapittelet er det siste akademiske foredraget Sanneh holdt under en konferanse i 2018 som en forberedelse til opprettingen av Sanneh-instituttet i Accra. Sanneh, som døde brått i januar 2019, fikk dermed ikke selv oppleve konferansen, men hans eget bidrag ble lettere omarbeidet og fremført av Azumah. Tittelen *Comparative African Reflections on Ekkesia and Umma* oppsummerer på mange måter essensen i Sannehs forfatterskap og viser med tydelighet Sannehs inderlige ønske om å være med på å skape ekte og menneskelig dialog mellom kristendom og islam på det afrikanske kontinentet. Han avslutter foredraget med et afrikans ordtak som sier at den reisende som enda ikke er fremme, han blir aldri trett, før han kobler ordtakets til verset i Johannes 4:35 som sier at markene er klare til å høstes.

De fire neste keynote-kapitlene er i bokens ånd fordelt mellom to muslimske og to kristne forfattere. Bokens andre redaktør, Cheik Anta Babou, nærmer seg i kapittelet *Jihad Contested* et av kjerneområdene i Sannehs forfatterskap, nemlig afrikanske muslimers bidrag til et annen forståelse av *jihad*-begrepet, en forståelse preget av en islamsk etikk som er preget av pluralisme, toleranse og ikke-vold. Dette, skriver Bouba, er afrikanske muslimers intellektuelle innovasjon, et bidrag som blir viktigere og viktigere å fremheve i en tid preget av økt vold og separatisme. Et lignende budskap fremføres også av Farid Esack i kapittelet «*God Is Not Your Train Driver; nor Your Soccer Mascot*» hvor han gjentar Sannehs mantra om fredelig sameksistens som eneste farbare vei for de to verdensreligionene.

De to kristne keynote-bidragene gjenspeiler Sannehs egen erfaring som en tenker med en fot i det globale sør og en i det globale nord. J. Kwabena Asamoah-Gyadu tar i kapittelet *Summoned from the Margin* – en tittel hentet fra Sannehs selvbiografi – utgangspunkt i Sannehs egen omvendelse og loser oss elegant gjennom de store endringene som kristendommen har gjennomlevd, både i Afrika og i Europa/USA, med Sannehs egen livsreise og livshistorie som guide. Kapittelet følges opp av et bidrag ført i penn av tidligere erkebiskop Rowan Williams, som på sedvanlig vis og med sin særpregede penn tar oss med på en intellektuell reise inn i *God's Hospitality and the Idolatry of Territoriality*. Og etter disse første 100 sidene vil jeg tro at mange lesere ser seg ferdige med boken. Lamin Sanneh liv og forfatterskap har blitt behørig beskrevet av intellektuelle tungvektene som sto ham nær – og som langt på vei delte hans synspunkter, og vi har blitt minnet på hvilken betydningsfull forsker og skribent Sanneh har vært. Forfatter av en intellektuell arv som vil være med oss i mange generasjoner fremover.

Men festskriftet er langt fra ferdig. Det fortsetter 250 sider til for de spesielt interesserte under overskriftene *Biblical and Theological Themes, Historical and African Perspectives, Contextual Perspectives* og *Summative Note*. Og fortsettelsen er ikke kjedelig, men den er svært ujevn. Forskjellige vinkler på festskriftets hovedoverskrift utdypes av både kristne og muslimske forfattere. De fleste kapitler henter innholdet fra en vest-afrikansk kontekst, og mange kapitler er detaljerte case-studier fra Ghana, fortrinnsvis Accra. To høydepunkter i denne delen av boka er David Marshalls kapittel *Islam and the Secular State* og Kauthar Khamis' kapittel om *The Pacifist Hijab* som med innlevelse beskriver religiøs sameksistens blant kristne og muslimske kvinner i bydelen Madina Zongo i Accra.

Så hvem er denne boken skrevet for – og hvem bør lese den? De første hundre sidene bør leses av alle som ønsker å bli kjent med Lamin Sanneh som forsker, forfatter, medmenneske og kristen tenker og praktiker. For noen vil det handle om et kjent og kjært møte med tekster og tanker vi leste i våre formative år som studenter. For andre vil det åpne et nytt landskap hvor afrikansk og vestlig tro og tanke møtes og utfordrer hverandre.

Resten av boken kan leses av dem som er spesielt interessert i forholdet mellom kristendom og islam i Afrika, og da fortrinnsvis i Ghana og Nigeria.

Uavhengig av målgruppe og særinteresser er boken en velfortjent hyllest til en betydningsfull tenker og et betydningsfullt menneske. Lamin Sanneh har satt dype intellektuelle spor, og denne boken vil hjelpe oss til å forstå rekkevidden av alt han rakk å utføre før han forlot oss – altfor tidlig – en mørk og kald kveld i januar 2019.